

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук

ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

Наталія ВІННІКОВА

_____ 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ»**

для аспірантів

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітнього рівня: третього (освітньо-наукового)
освітньої програми: «Освітні, педагогічні науки»

Київ – 2024

Розробник:

БРАТКО Марія, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Викладач:

БРАТКО Марія, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та історії педагогіки Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

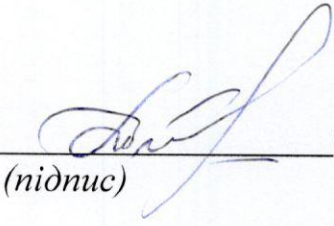
Протокол від 04 вересня 2024 року № 1

Завідувач кафедри Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми 011 Освітні, педагогічні науки

Гарант освітньо-науковій програмі (Людмила ХОРУЖА)
(підпис)

Робочу програму перевірено
«04» 09 2024 р.

Завідувач аспірантури, докторантури (Ілона ТРИГУБ)
(підпис)

Пролонговано

на 20__/20__ (Хоружа Л.Л.), «__» 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ (Хоружа Л.Л.), «__» 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ (Хоружа Л.Л.), «__» 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ (Хоружа Л.Л.), «__» 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	2/60	
Рік навчання	III	
Семестр	5	5
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Модульний контроль	4	-
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	40	52
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни – сприяти особистісному і професійному зростанню здобувачу освіти на основі знань про професійний розвиток, кар'єру та навички 21 століття, які допомагають особистості зробити життя ефективним, цікавим, комфортним, займатись власним навчанням та саморозвитком.

Завдання навчальної дисципліни сприяти формуванню:

інтегральної компетентності - здатності продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у професійній та/або дослідницько-інноваційній діяльності, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.
Загальних компетентностей:

ЗК 1 Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності; реалізація власного аксіологічного та наукового потенціалу

ЗК 3 Здатність до наукового пошуку; володіння методологією і методами педагогічного експерименту; сформованість особистісно значущих якостей дослідника; визначення мети, завдань, стратегії науково-дослідної діяльності; генерування нових ідей, створення та інтерпретація нових знань відповідно до теми наукового дослідження; розуміння та використання положень нормативно-правової бази наукових досліджень та наукової діяльності; здатність працювати у міжнародному контексті; використовувати зарубіжний досвід в реалізації завдань власного дослідження; розробляти проекти та управляти ними.

ЗК 4 Здатність до аналізу інформації з різних джерел, користування бібліотечними фондами (традиційними і електронними); професійне володіння основними методами, способами і засобами набуття, зберігання, обробки інформації; створення презентацій та ефективного використання мультимедійних технологій, програмного забезпечення для виконання науково-дослідницьких завдань.

Спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

СК 2 Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.

СК 5 Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, ефективної комунікації, презентації наукових доробків та ідей, володіння науковим стилем викладу матеріалу дослідження; до участі у різних видах наукового спілкування; встановлення продуктивних зв'язків з людьми щодо обміну досвідом (емоційним, соціальним, практичним тощо).

СК 7 Здатність до диференціації педагогічної діяльності відповідно до специфіки професійних категорій; застосування педагогічних технологій у неперервній педагогічній освіті; упровадження інноваційних процесів у професійну освіту; розробки науково-методичного супроводу професійної підготовки.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

РН 1 Критично мислити, розумітися в широкому колі філософсько-світоглядних питань, використовувати набутий особистісно-професійний досвід для вирішення наукових та фахових завдань; аналізувати міждисциплінарні явища і процеси; реалізувати власний аксіологічний та науковий потенціал. РН 2 Застосовувати методи наукового пізнання, проведення науково-дослідної діяльності, розробляти та впроваджувати науково-дослідницькі та інноваційні проєкти, здійснювати наукове дослідження й інтерпретувати його результати, ефективно висвітлювати, поширювати знання щодо наукових досліджень. РН 3 Розуміти та використовувати положення нормативно-правової бази сфери вищої освіти і дотримуватись норм наукової етики під час дослідницької та викладацької діяльності.

РН 6 Реалізовувати професійну та науково-дослідну діяльність на основі знань про сучасні технології у галузі освітніх, педагогічних наук.

РН 16 Розвивати духовний потенціал особистості.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план для денної форми навчання

№ п/ п	Назви теоретичних розділів	Усього	Розподіл годин за видами робіт				
			Аудиторні				
			Лекцій	Семинар. заняття	Практичні заняття	Самостійн а	
Змістовий модуль I. Теоретичні і практичні аспекти особистісно-професійного розвитку фахівця							
	Професійний розвиток фахівця: поняття, зміст та особливості, основні концепції						
	Професійна компетентність викладача вищої школи. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»						
	Модульний контроль						
	Разом						
Змістовий модуль II. Soft skills для особистісного і професійного розвитку фахівця							
	Особистісно-професійний розвиток фахівця в умовах цивілізаційних змін	14	2				
	Навички 21 століття та професійний успіх фахівця	14	2	2			
	Модульний контроль						
	Разом						
	Разом за освітньою програмою						

Тематичний план для заочної форми навчання

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Усього	Розподіл годин за видами робіт				
			Аудиторні				
			Лекцій	Семинар. заняття	Практичн і заняття	Самостійн на	
Змістовий модуль I. Теоретичні і практичні аспекти особистісно-професійного розвитку фахівця							
	Професійний розвиток фахівця: поняття, зміст та особливості, основні концепції						
	Професійна компетентність викладача вищої школи. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»						
	Разом						
Змістовий модуль II. Soft skills для особистісного і професійного розвитку фахівця							
	Особистісно-професійний розвиток фахівця в умовах цивілізаційних змін	15	2				
	Навички 21 століття та професійний успіх фахівця	15		2			
	Разом						
	Разом за освітньою програмою						

. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Теоретичні і практичні аспекти особистісно-професійного розвитку фахівця

Тема 1. Професійний розвиток фахівця: поняття, зміст та особливості, основні концепції

Особистість фахівця і професійний розвиток. Сутність та етапи професійного розвитку. Професійне становлення (об'єкт розвитку – особистість), професіоналізм (об'єкт розвитку – суб'єкт діяльності); особистісно-професійний розвиток (об'єкт розвитку – зріла особистість). Етапи формування професійних здібностей: входження в діяльність, первинна професіоналізація, стабілізація, вторинна професіоналізація. Періодизація професійного становлення (за Д. Сьюпером): зростання, дослідження, зміцнення, збереження, спад. Рівні професіоналізму особистості (за А.Марковою): допрофесіоналізм; професіоналізм (адаптація до професії; самоактуалізація в професії; вільне володіння професією у формі майстерності); суперпрофесіоналізм (вільне володіння професією у формі творчості; опанування низкою суміжних професій; творче самопроекування себе як особистості); непрофесіоналізм; післяпрофесіоналізм. Стадії розвитку людини як суб'єкту праці (за Є. Клімовим): оптант, адепт, адаптант, інтернал, майстер, авторитет, наставник.

Теорія професійного розвитку, основні концепції професіогенезу особистості фахівця (психотехнічні ідеї Г. Мюнстерберга, факторний підхід до вибору професійного шляху Ф. Парсонса, роль у виборі професії й професійного життя різних видів потреб у теоріях З. Фрейда, Е. Бордіна, Е. Роу та А. Маслоу, концепції У. Мозер, особливості розвитку особистості на різних етапах життєвого та професійного шляху в межах різних підходів Ш. Бюлер, Дж. Сьюпер, Е. Ерікосон, Р. Хейвігхерст, Е. Гінзберг та Б. Лівехуд, Д. Левінсон), типологічний підхід Д. Холланда).

О

с

н

о **Лекція 1.1.** Професійний розвиток фахівця: поняття, зміст та особливості, основні концепції.

н **Семінарське заняття 1.1.** Основні теорії професійного розвитку (аналітичний огляд).

н **Тема 2.** Професійна компетентність викладача вищої школи. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти».

н Професійна компетентність. Етапи професійної самореалізації (за В. Гупаловською): професійне самовизначення (вибір професії, професійна освіта), професійний розвиток (професійна адаптація, апробація теоретичних знань у практичній діяльності, професійне самовдосконалення, підвищення кваліфікації), професійне становлення (підвищення рівня професіоналізму, набуття професійного

т

е

м

авторитету, досягнення активності, самостійності, творчого підходу у професійній діяльності).

Складові та чинники професійного становлення: спрямованість особистості, професійна компетентність, професійно важливі якості, професійно значимі психофізіологічні властивості. Критерії професіоналізації: професійна продуктивність, професійна ідентичність, професійна зрілість. Професіоналізм як єдність професіоналізму особистості, професіоналізму діяльності, нормативності діяльності і поведінки та продуктивної Я-концепції. Кризи професійного становлення та їхнє подолання. Професійні деструкції, вигорання.

Професійна кар'єра та її типи. Особисті навички та ставлення, які найбільше цінують роботодавці. Правила успішної кар'єри.

Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (діюча редакція та проєкт).

Основні поняття теми: професійна компетентність, професійне становлення, кар'єра, професійний стандарт.

Лекція 1.2. Професійна компетентність викладача вищої школи. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти».

Семінарське заняття 1.2. Програма професійного розвитку фахівця (відповідно до професійного стандарту): актуальний професійний портрет, результати аналізу сформованості компетентностей, планування професійного розвитку, відповідно до бажаного професійного образу.

Змістовий модуль II. Soft skills для особистісного і професійного розвитку фахівця

Тема 1. Особистісно-професійний розвиток фахівця в умовах цивілізаційних змін.

Нові виміри розвитку людського капіталу в контексті вимог 21 століття. Тенденції, які змінюють світ та формують нове робоче середовище: стрімкий розвиток технологічних інновацій (в т.ч. цифрові технології та штучний інтелект); зміна чисельності, вікового складу і розташування світового населення; значне зростання кількості міського населення; зміни в розстановці сил між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються; виснаження запасів викопного палива, екстремальні погодні умови, підвищення рівня моря і дефіцит води. Чотири моделі (світи) розвитку робочого середовища на перспективу до 2030 року (червоний світ: інновації на першому місці; синій світ: царство корпорацій; зелений світ: корпоративна турбота; жовтий світ: людина – головна цінність) (за PricewaterhouseCoopers (PwC)). Затребувані навички фахівців в нових умовах: гнучкість, адаптивність, професійна мобільність, безперервна перепідготовка, зміна професій, фріланс. Актуалізація «м'яких навичок»: підприємницький дух, ініціативність, лідерство, здатність управляти іншими, знаходити підхід до людей, переконувати, зберігати позитивне ставлення, гнучкість поведінки, знання професійної етики, вміння вирішувати проблеми, налагоджувати взаємовідносини,

працювати в команді, слухати та розуміти співрозмовника, проводити переговори, презентації, вести дискусії тощо.

О

с *Лекція 2.1.* Особистісно-професійний розвиток фахівця в умовах цивілізаційних змін.

о *Семінарське заняття 2.1.* Дослідження перспективних умов професійної діяльності здобувача освіти (Прогностичне есе (есеї) на основі джерельної бази).

н

і **Тема 2.** Навички 21 століття та професійний успіх фахівця.

Системи навичок 21 століття. Ключові навички для успішної кар'єри та шляхи їхнього розвитку (комунікативні навички, лідерські навички, творчість та інноваційність, аналітичне мислення, навички роботи в команді, управління часом, технологічна грамотність, стресостійкість, підприємницькість, етика та професійна поведінка, емоційний інтелект, вирішення проблем, фінансова грамотність, ефективне вирішення конфліктів, уміння приймати рішення).

т *Основні поняття теми:* фахівець, м'які навички, кар'єра.

я

Лекція 2.2. Навички 21 століття та професійний успіх фахівця.

т *Семінарське заняття 2.2.* Технологія життєвого проектування (створення індивідуального життєвого проекту з використанням різних технік: «Колесо балансу», модель GROW, стратегія У. Діснея, піраміда Р. Ділтса).

и

людський капітал, робоче середовище, навички, м'які навички.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів денної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності аспірантів	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за бал
	Відвідування лекцій			
	Відвідування семінарських (практичних) занять			
	Виконання завдань для самостійної роботи			
	Робота на семінарських (практичних) заняттях			
	Модульний контроль			
	Разом			
Розрахунок коефіцієнта: $118/100=1,18$ Бал max / Сума балів max				

6.2 Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів заочної форми навчання

№ з/п	Вид діяльності аспірантів	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за
	Відвідування лекцій			
	Відвідування семінарських (практичних) занять			
	Виконання завдань для самостійної роботи			
	Робота на семінарських (практичних) заняттях			
	Модульний контроль			
	Разом			
Розрахунок коефіцієнта: $44/100=0,44$ Бал max / Сума балів max				

6.3. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Карта самостійної роботи аспірантів денної форми навчання

№ з/п	Тема	Завдання	К-ть годин	К-ть балів
Змістовий модуль I. Теоретичні і практичні аспекти особистісно-професійного розвитку фахівця				
Тема 1	Професійний розвиток фахівця: поняття, зміст та особливості, основні концепції	Впорядкувати список джерельної бази з Тем 1 (не менше 10, українською та англ.мовою)		
Тема 2	Професійна компетентність викладача вищої школи. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»	Проаналізувати <i>Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»</i> . Висловити міркування, щодо змісту вимог до викладача вищої школи (есеї, 200-400 слів).		
Разом				
Змістовий модуль II. Soft skills для особистісного і професійного розвитку фахівця				
Тема 1	Особистісно-професійний розвиток фахівця в умовах цивілізаційних змін	Впорядкувати список джерельної бази з Тем 1 (не менше 10, українською та англ.мовою).		
Тема 2	Навички 21 століття та професійний успіх фахівця	Розробити рекомендації-пам'ятки щодо формування навичок, необхідних для успішної кар'єри (обрати 3 навички, які важливі для майбутньої професійної діяльності здобувача)		
Разом				
			Разом	

Карта самостійної роботи аспірантів заочної форми навчання

№ з/п	Тема	Завдання	К-ть годин	К-ть балів
Змістовий модуль I. Теоретичні і практичні аспекти особистісно-професійного розвитку фахівця				
Тема 1	Професійний розвиток фахівця: поняття, зміст та особливості, основні концепції	Впорядкувати список джерельної бази з Тем 1 (не менше 10, українською та англ.мовою)		
Тема 2	Професійна компетентність викладача вищої школи. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»	Проаналізувати <i>Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»</i> . Висловити міркування, щодо змісту вимог до викладача вищої школи (есеї, 200-400 слів).		
Разом				
Змістовий модуль II. Soft skills для особистісного і професійного розвитку фахівця				
Тема 1	Особистісно-професійний розвиток фахівця в умовах цивілізаційних змін	Впорядкувати список джерельної бази з Тем 1 (не менше 10, українською та англ.мовою).		
Тема 2	Навички 21 століття та професійний успіх фахівця	Розробити рекомендації-пам'ятки щодо формування навичок, необхідних для успішної кар'єри (обрати 3 навички, які важливі для майбутньої професійної діяльності здобувача)		
Разом				
			Разом	

Критерії оцінювання самостійної роботи		Кількість балів
1.	Пунктуальність у виконанні роботи	1
2.	Актуальність, відповідність меті й завданням	2
3.	Обґрунтованість й логічність презентації	2

6.4. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль проводиться у формі модульної контрольної роботи з урахуванням уніфікованої системи оцінювання навчальних досягнень аспірантів.

Критерії оцінювання модульного контролю наведено у таблиці.

Кількість балів	Критерії оцінювання
23-25	Аспірант проявив глибокі систематичні знання даної теми, навів приклади, на переважну більшість питань дав правильну відповідь, допущені помилки є незначними
19-22	Аспірант визначає структуру відповіді, допускає незначні помилки, що не впливають на загальний результат відповіді
15-18	Аспірант орієнтується в питанні, проте не чітко формує структуру відповіді, допускає помилки, що порушують правильність відповіді
10-14	Відповідь поверхнева, не змістовна
7-9	Аспірант не володіє змістом матеріалу, відповідь фрагментарна
1-6	Аспірант не орієнтується в зазначеному питанні

6.5. Форми семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль – залік.

Оцінювання освітніх досягнень аспірантів за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
	балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
	балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Рекомендовані джерела

1. Балущак Г. Ф., Мар'єнко Т. М., Хромей Г. В. Розвиток навичок для кар'єри: Навчальний посібник. / За наук. ред. В. Л. Нікітюка. Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», 2015. 160 с.
2. Братко М.В., Козир М.В. Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник. К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021, 272 с.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Книжка, яка змінює уявлення про те, що означає бути розумним. К.:Vivat", 2018.
4. Дейслі Б. Задоволення від роботи: 30 способів кайфувати від своєї справи. Пер. з англ. О. Розумної. Київ: Yakaboo Publishing, 2020. 288 с.
5. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні. Пер. з англ. М. Олійник. Львів: Літопис, 2005. 542 с.
6. Енциклопедія освіти (2021.) Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: ЮрінкомІнтер, 1144 с.
7. Єрмоленко, А. Б. (2019). Вплив глобальних цивілізаційних трансформацій на формування вимог до післядипломної освіти в Україні. Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки, 57-73.
8. Закон України "Про вищу освіту". Голос України. 2014. 6 серпня. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-vii>
9. Канеман Д. Мислення швидке й повільне. К.: Наш формат. 480 с.
10. Келлі Т., Келлі Д. Творча впевненість. Як розкрити свій потенціал. Київ.: Основи, 2017. 296 с.
11. Кові Стівен Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. Пер. з англ. О. Любенко. 2-е вид., стер. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. 316 с.
12. Кові Шон. 7 звичок високоєфективних підлітків. Пер. з англ. Р.Паранька. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 251 с.
13. Майбутнє ринку праці: Протиборство тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році, [Електронний ресурс] / Д. Уільямс, К. Стаббінгз, Д. Зарубіна та ін., PwC Україна, 2017. Доступно: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/workforce-of-the-future.html>.
14. Мельник Ю. Б. Педагогіка вищої школи: силабус і методичний матеріал: навч. - метод. посіб. Харків : ХОГОКЗ, 2020. 84 с. doi:10.26697/9786177089123.2020
15. Навички для успішної кар'єри [курс для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти] – К.: 2020. – 300 с.
16. Оклі Б. Навчатися вчитися. Як запустити свій мозок. Пер. з англ. А. Замоцний. Київ: Наш формат, 2018. 272 с.
17. Пташка О., «Божевільний світ 2030: що мають знати роботодавці про ринок праці майбутнього?», [Електронний ресурс], Бізнес, 20.12.2018. Доступно: <https://www.business.ua/business/4444-chy-zaminyt-shtuchnyi-intelekt-liudsku-pratsiu-v-maibutnomu>.
18. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості. Пер. з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2017. 256 с.
19. Робінсон К., Ароніка Л. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. Пер. з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2018. 258 с.
20. Сучасні тенденції розвитку ринку праці в Україні: наукова доповідь / Н. Г. Джинчарадзе, О. В. Боков, О. Ю. Гулевич, Т. Б. Вітряк, І. В. Шостак, Г. Т. Куліков, Д. О. Красівський, Н. В. Савченко, О. О. Савенко, Л. Й. Літвінчук. Київ, Україна: ІПК ДСЗУ, 2018, 42 с.

21. Харари Ю. Н. *21 урок для 21 століття*. Пер. з англ. О. Демянчука. Київ: Форс Україна, 2018. 416 с.
22. Huang, R. (2019). *Educational technology a primer for the 21st century*. Springer Nature Singapore PteLtd..
23. Li, M., Han, X., & Cheng, J. (2024). *Handbook of Educational Reform through Blended Learning*.
24. Sok, S., & Heng, K. (2023). ChatGPT for education and research: A review of benefits and risks. *Available at SSRN 4378735*.
25. Soriano-Sánchez, J., & Jiménez-Vázquez, D. (2023). Innovative educational practices in higher education: a systematic review.
26. Young, M. (2023). *Innovation and research in education*. Taylor&Francis.